

Indledningen er redigeret af Stine Guldahl Holst og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved ph.d. Klaus Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Indvielsen af Claras Kirkegaard og Maries Hvilested

og “Opreisningen”

ved Kirsten Vad

Indhold

- 1 Baggrund
- 2 Indvielse af to gravsteder
 - 2.1 Indvielsen af Claras Kirkegård
 - 2.2 Indvielsen af Maries hvilested
 - 2.3 Digtet til Marie
- 3 Opreisningen
- 4 Anvendt litteratur
 - 4.1 Trykt
 - 4.2 Utrykt

1 Baggrund

Inden for halvandet år (1852-1854) døde Clara Sophie Carlsen og Marie Grundtvig. De to kvinder var svigerinder, idet Clara (f. Krag-Juel-Vind-Frijs) i 1841 blev gift med Maries broder, Hans Rasmussen Carlsen, som var hofjægermester og godsejer på Gammelkjøgegaard. Marie (f. Carlsen) var i 1840 blevet gift med Harald Toft, som gik bort efter ét års ægteskab. I 1851 giftede hun sig med Grundtvig, hvis første hustru Lise var gået bort samme år.

Clara Carlsen døde den 26. december 1852 – kun 30 år gammel – efter lang tids sygdom. Hun blev bisat i Vartov Kirke den 3. januar 1853 med Grundtvig som præst (læs mere om Clara i indledningen til [Taler og Psalmer ved Bisættelsen af Clara](#)

[*Sophie Carlsens Liig den 3die Januar 1853*](#)). Det var Claras ønske at blive begravet på Køge Ås ved Gammelkjøgegaard, og efter at Hans Carlsen havde søgt og fået tilladelse, blev et familiegravsted, kaldet Claras Kirkegård, oprettet ved åsen (Carlsen 1985, s. 122; Søndergaard 2013, s. 58).

Den 9. juli 1854 døde Marie Grundtvig. Hun var på dette tidspunkt 40 år og havde nogle uger forinden født sit andet barn, sønnen Frederik Lange Grundtvig. Efter fødslen opstod der komplikationer, som medførte, at Marie døde i barselssengen. Grundtvig varetog bisættelsen, som fandt sted i Vartov Kirke den 17. juli. Marie havde ønsket at blive begravet ved sit fødested Gammelkjøgegaard sammen med sin veninde og svigerinde, Clara, og dette ønske blev opfyldt med opførelsen af en krypt – af Grundtvig kaldet Maries Hvilested – ved Claras Kirkegård.

I månederne hvor Hans Carlsen ventede på tilladelsen til at oprette et familiegravsted på Gammelkjøgegaard, blev Claras kiste opbevaret i godsets have (jf. kirkebogen for Sankt Nicolai Sogn, Køge). Maries kiste blev ført til Køge efter bisættelsen i Vartov Kirke. Frem til nedsættelsen i gravhvælvingen på Claras Kirkegård i juni 1855 blev kisten opbevaret i gravkapellet i Sct. Nicolai Kirke i Køge (Carlsen 1985, s. 125).

2 Indvielse af to gravsteder

Da Claras Kirkegård blev indviet den 28. oktober 1853 holdt Grundtvig indvielsestalen. Det samme gentog sig, da Maries kiste blev indsat ved familiegraven den 6. juni 1855. De to indvielsestaler udkom sammen med et forord og et digt i *Indvielsen af Claras Kirkegaard og Maries Hvilested*. Udgivelsen var et privattryk og blev udsendt omkring juni 1855 (jf. *Bibliografien*, bind 3, s. 140).

2.1 Indvielsen af Claras Kirkegård

Ved indvielsen af Claras gravsted tog Grundtvig udgangspunkt i Jesu ord fra Matthæusevangeliet kapitel 11, vers 28. Han kritiserede, hvordan dette bibelsted sjældent blev anvendt til “andet end paa *Begravelsen*”, og at det ofte blev udtalt i “Gravens Navn: kommer hid til mig, alle I, som arbeide og ere besværede! *jeg* vil give eder Hvile!” (Grundtvig 1855, s. 9). Grundtvig var modstander af at anskue døden som en slags befrielse eller som noget, der bringer fred (Høirup 1983, s. 98 f.). Han mente ikke, at man skulle trøste folk med “Døden og Graven’, som om det var *den Hvile*, Hjertet længdes efter” (Grundtvig 1855, s. 9). Den ægte kristne hvile fandtes kun hos Jesus, og Grundtvig forkyndte håbet om “Herrens Genkomst og Kødets Opstandelse som *den store Glæde* for Menigheden” (Scharling 1950, s. 34). Efter at have redegjort for sit syn på den gængse brug af Matt 11,28, gik Grundtvig videre til at indvie gravstedet, hvor Clara skulle hvile indtil opstandelsen.

Denne dag blev både Clara og hendes afdøde datter, Anna Caroline, gravsat ved Gammelkjøgegaard. Claras ægtefælle, Hans Carlsen, ønskede tillige at blive begravet her, og Grundtvig berettede i indvielsestalen, at dette ønske også gjaldt ham selv og hustruen Marie (s. 11 f.).

2.2 Indvielsen af Maries hvilested

I et tilbageblik på den efterårsdag, hvor Claras gravsted var blevet indviet, erindrer Grundtvig, hvordan en vind susede “over Aasen, som om vi ret skulde mindes om, at al jordisk Lykke er som ‘Blomster og Blade’, og længe før Aaret gik om, da var ogsaa min Blomst henvisnet, min elskede Marie hensovet” (Grundtvig 1855, s. 5). Grundtvig fremhæver i sin tale, at det var uventet, at Marie ville gå bort før ham selv: Hun havde i efteråret 1853 ved gravsættelsen af Clara stået “sund og stærk og blomstrende midt iblandt os, ung fremfor alt i Forhold til ham, der skulde tale ved hendes Grav” (s. 15). Der var 30 års aldersforskel på parret, og Grundtvig var på indvielsestidspunktet 71 år.

Som det var tilfældet under indvielsen af Claras Kirkegård gentog Grundtvig sit ønske om at blive begravet her. Nu ønskede han at ligge ved siden af sin “Sjæls Elskede”, hos hvem han “i levende Live fandt det lifligste Hvilested paa Jorden” (s. 15).

Efter denne meget personlige tale om sit tab indviede Grundtvig Maries gravsted med en forkyndelse af opstandelsen.

2.3 Digtet til Marie

Digtet “Maries Hvilested paa Claras Kirkegaard” findes sidst i hæftet med Grundtvigs to indvielsestaler. Det vides ikke, om digtet har været læst op ved indvielsen af Maries gravsted.

Grundtvig tager udgangspunkt i naturen omkring Gammelkjøgegaard i sit mindedigt over Marie. Det er her, Køge Ås løber forbi, og her, han har vandret hånd i hånd med Marie (strofe 1-2). At parret skulle følges ad i “Liv og Død”, og at de skulle skilles ad i denne verden, tænkte de på med sorg (strofe 3-4). Digtets tre sidste strofer beskriver, hvordan Grundtvigs sjæl har fulgt Maries til kirkegården. Her skal de, sammen med veninden Clara, have deres “fælles Hvilested” (strofe 7).

3 Opreisningen

Månedet efter indvielsestalerne var udkommet, udgav Grundtvig digtet “Opreisningen” (*Dannebrog*, den 13. juli 1855). Digtet beskriver, hvordan et år – “Begravelsens Aar” – er gået siden Maries død (strofe 1). Køge Ås ved Gammelkjøgegaard, hvor Grundtvig måneden forinden havde indviet Maries gravsted, sætter scenen for strofe 2 og 3. Her ses kontrasten mellem den sørgende gubbe og hans 1-årige søn Frederik, som ifølge noten til strofe 2 “frydede sig ved Livet i det Grønne”, alt imens moderens gravsted blev indviet.

Grundtvig forudser i digtet, at en ny tid vil oprinde – et “Opreisningens Aar” (strofe 4). Det er særligt sønnen Frederik, som repræsenterer denne nye tid. Hans taleevner er ved at springe ud som rosenknopper, og snart vil “Mylrene Glæder / Flokkes som Roser om ham!” (strofe 7-9). Grundtvig genkalder Maries røst i sin søn, og lader hende i digtets sidste del genopstå i ham.

4 Anvendt litteratur

4.1 Trykt

- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954).
- Carlsen, Franziska (1985) *Efterretninger om Gammelkjøgegaard og Omegn, samlede af Franziska Carlsen*, bind 1-2, bind 2 [1878]. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1855) *Indvielsen af Claras Kirkegaard og Maries Hvilested*. København.
- Høirup, Henning (1983) *Fra døden til livet. Grundtvigs tanker om liv og død*, 1. udgave, 2. oplag [1954]. København.
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, bind 1-4. København.
- Scharling, C.I. (1950) "Kristi genkomst og kødets opstandelse. Det eskatologiske hos Grundtvig" i *Grundtvig-Studier* 1950, s. 7-56. København.
- Søndergaard, Knud (2013) *Asta Grundtvig. Liv og virke - slægt og venner 1826-90*. København.

4.2 Utrykt

- [Kirkebog \(kontraministerialbog\)](#), Køge Sankt Nicolai Sogn, Rigsarkivet.